

Rutger CLAASSEN, *Het eeuwig tekort. Een filosofie van de schaarste.*
Amsterdam, Ambo, 2004, 21,5 x 13,5 275 p. Euro 19.35

In: *Tijdschrift voor Filosofie*

Door Marcel Becker

De jonge Utrechtse filosoof Rutger Claassen heeft het filosofisch debat over maatschappelijke onderwerpen met deze zeer vlot geschreven studie een dienst bewezen. De paradox dat toename van welvaart leidt tot de ervaring van tekort en een hartstochtelijk streven naar méér schreeuwt om wijsgerige reflectie, die evenwel schaars is. Het boek opent met een analyse van het gangbare economische en economiserende denken, en de hiermee verwante liberale en utilistische denkmodellen. De auteur legt treffend de spanning bloot dat enerzijds de liberaal schaarste nodig heeft in zijn zoektocht naar ontplooiing, maar anderzijds doet alsof de schaarste met technische middelen is op te lossen. De spanning leidt tot het voortjakkeren dat de (post)moderne mens kenmerkt. Zij gaat een verbintenis aan met de mimetische begeerte (Hoofdstuk III) en het (door Claassen wel erg in termen van 'behoefte aan aanzien' geduide) verlangen naar erkenning (Hoofdstuk IV). Daar dit samenspel het consumeren aanwakkert zijn bij de hedendaagse liberaal autonomie en manipulatie met elkaar verstrengeld in een onrustige dans.

Tegenover deze denkwijze plaatst de auteur het premoderne denken, dat 'ascetische', of 'aristocratische' (Claassen noemt Plato) vormen aanneemt. In beide worden de begeerten met harde hand onderdrukt. Maar als ultieme negatie van het economische model bevinden ze zich in hetzelfde paradigma. Er is nood aan een ander denken, dat Claassen als 'pluralisme' beschrijft. Hiervoor zoekt hij allereerst inspiratie bij H. Arendt: de dominantie van de 'animal laborans' moet worden doorbroken ten gunste van 'werk' en 'handelen', waar een hoger doel op het spel staat. Het boek eindigt met enkele suggesties van kwalitatieve oriëntaties, waarmee de schaarste is te bestrijden.

De auteur toont aldus overtuigend aan dat schaarste niet primair de natuur verweten mag worden. Zij is gevolg van aangewakkerde menselijke verlangens naar méér. Dit verhaal wordt helder verteld aan de hand van, maar niet in klakkeloze navolging van vele auteurs. Dialogiserend met anderen is eerst en vooral Claassen zelf aan het woord. Toch blijft na lectuur van het boek de vraag hangen waarin het vernieuwende ligt. De versmalling van rationaliteit, de instrumentaliseringstheorie en de utilisme-kritiek zijn al door menigeen verwoord. De verdienste is vooral, dat deze basisintuïties ten aanzien van de schaarste-thematiek uitwerking krijgen.

De vereiste vernieuwing van het paradigma komt weinig uit de verf. Dat zou kunnen gebeuren in een fenomenologie van het verlangen, waarin de gerichtheid op kwalitatief hogere en betere verlangens, en de (Arendtiaanse) oriëntatie op het actief zijn in en voor de gemeenschap aan bod komen. Zaken die in dit boek niet worden uitgetekend maar, apellerend aan common sense opvattingen, gestipuleerd. Een andere mogelijkheid tot vernieuwing van het schaarste-paradigma is, zoals in de levenskunst-filosofie wel gebeurt, een revitalisering van het premoderne denken. Door de eenzijdige duiding van de premoderne traditie (die ofwel ascese ofwel de aristocratische 'terreur van boven' zou behelzen) laat Claassen deze kans liggen. Het is de vraag

of hij zich in de interpretatie van de antiëken niet laat leiden door moderne rationaliteitsvooroordelen.

De bezwaren nemen niet weg (en dragen er zelfs toe bij), dat het boek uitdaagt tot verder onderzoek, waaraan Claassen ongetwijfeld zelf het nodige zal bijdragen.